

İLKOKUMA ve YAZMA ÖĞRETİMİ

Editör:
Doç. Dr. Ömer YILAR

Doç. Dr. Ömer YILAR
Dr. Öğr. Üyesi Muhittin SAĞIRLI - Doç. Dr. İbrahim COŞKUN
Doç. Dr. Esin Yağmur ŞAHİN - Dr. Öğr. Üyesi Rabia YILAR
Doç. Dr. Mesut BULUT - Prof. Dr. Celal DEMİR
Prof. Dr. Eyüp AKMAN - Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ
Doç. Dr. Talat AYTAN - Doç. Dr. Özlem BAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Alpay AKSİN - Doç. Dr. Metin ELKATMIŞ

2. Baskı

Editör: Doç. Dr. Ömer YILAR

İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ

ISBN 978-605-318-258-0

DOI 10.14527/9786053182580

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2015, Ankara

2. Baskı: Kasım 2019, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

İlkokuma yazma öğretimi, insan hayatının en hassas dönemlerinden birine denk gelmektedir. Bu dönemde, aileler, öğretmenler, farkına varmadan tüm beklentilerini her şeyden habersiz, oyun çağında olan, ilk defa disiplinli bir ortama giren, ayrılık kaygıları yaşayan, birçok sağlık sorunlarıyla baş etmeye çalışan... çocukların başarılarına yöneltmişlerdir. Unutulmamalıdır ki, ilkokuma ve yazma öğrenen bir çocuk büyük bir baskı altındadır.

Günümüzde ilkokuma ve yazma öğretiminin amacı, bireylere herhangi bir şekilde okuma ve yazma becerisi kazandırmak değildir. İlkokuma ve yazma öğretiminin amacı, öğrencilere; anlayarak, akıcı, doğru, eleştirel bir okuma ve işlek, okunaklı bir yazma becerisi kazandırmaktır.

Okuma yazma öğreten bir öğretmen, her şeyden önce okumayı ve yazmayı sevdirmeyi amaçlamalıdır. Başka bir ifadeyle, okuma yazmayı sevdirmek, okuma yazmayı öğretmekten daha anlamlı ve önemli bir görevdir.

Çocukların okuma ve yazma öğrenmedeki başarıları, öncelikle onların isteyerek, mutlu olarak, severek okuma ve yazmayı öğrenmelerinden geçer. Bunun için oyun oynar gibi okuma ve yazmayı öğrenmesi gerekir.

Her öğrenci, farklı duyuş, düşünüş ve becerilere sahiptir. İlkokuma ve yazma öğretiminde bu bireysel farklılıklara yer vermeyen birçok öğretmen, farkında bile olmadan birçok başarılı olabilecek çocuğun hayatının akışını değiştirebilmiştir.

Bu kitap, Türkiye'nin farklı üniversitelerinde ilkokuma ve yazma öğretimi dersini yürüten, birçoğu ilkokuma ve yazma öğretmiş, alanlarının uzmanlarından oluşan öğretim üyeleri tarafından ailelerin, öğretmenlerin, öğretim elemanlarının, eğitimcilerin ve öğretmen adaylarının faydalanması için hazırlanmıştır.

Kitapta, ilkokuma ve yazma öğretiminin birçok sorununa ve farklı durumlarda okuma yazma öğretenlere teorik ve pratik bilgi ve çözümler sunulmuştur.

Bu eserin ortaya çıkmasında toplam on üç öğretim üyesinin emeği vardır. Hepsine gösterdikleri özen ve emekleri için teşekkür ederim. Bunun dışında kitabın okuyucusuyla buluşması için emek ve katkılarını esirgemeyen Pegem Akademi Yayıncılık'a ve Servet Sarıkaya'ya teşekkür ederim.

Editör
Doç. Dr. Ömer YILAR

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Doç. Dr. Ömer YILAR

1. Bölüm: İlkokuma Yazma Öğretiminin Önemi, Amacı ve Birinci Sınıf Öğretmenliği

Dr. Öğr. Üyesi Muhittin SAĞIRLI

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

2. Bölüm: İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri ve Bu Özelliklerin İlkokuma Yazma Öğretimi ile İlişkisi

Doç. Dr. İbrahim COŞKUN

Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

3. Bölüm: Okuma

Doç. Dr. Ömer YILAR

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

4. Bölüm: Yazma

Dr. Öğr. Üyesi Rabia YILAR

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

5. Bölüm: Dünya'da ve Türkiye'de Okuma-Yazma Kültürü

Doç. Dr. Mesut BULUT

Bayburt Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi

6. Bölüm: İlkokuma Yazma Öğretim Yöntemleri

Prof. Dr. Celal DEMİR

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

7. Bölüm: Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de İlkokuma ve Yazma Öğretimi

Prof. Dr. Eyüp AKMAN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

8. Bölüm: Ses Esaslı İlk Okuma Yazma Öğretimi

Dr. Öğr. Üyesi Rabia YILAR

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

9. Bölüm: Serbest Okuma Yazma Dönemi

Doç. Dr. Talat AYTAN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

10. Bölüm: İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme

Doç. Dr. Ömer YILAR

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

11. Bölüm: Birleştirilmiş Sınıflarda İlkokuma Yazma Öğretimi

Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

12. Bölüm: Türkçenin Yeterince Etkin ve Güzel Konuşulmadığı Yerlerde İlkokuma ve Yazma Öğretimi

Doç. Dr. Ömer YILAR

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

13. Bölüm: İlkokuma Yazma Öğretiminde Araç-Gereç ve Materyal Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Alpay AKSİN

Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi

14. Bölüm: İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Özel Yetenekli Çocukların Durumu

Doç. Dr. Özlem BAŞ

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

15. Bölüm: İlkokuma Yazma Öğretimi İçin Örnek Uygulamalar ve Etkinlikler

Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

16. Bölüm: Yetişkinlere Okuma Yazma Öğretimi

Doç. Dr. Metin ELKATMIŞ

Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ, AMACI VE BİRİNCİ SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

(Dr. Öğr. Üyesi Muhittin SAĞIRLI)

A. Birinci Sınıf ve İlkokuma Yazma Öğretiminin Önemi.....	1
B. İlkokuma Yazma Öğretiminin Amaç ve İlkeleri.....	7
C. Birinci Sınıf Öğretmeninin Önem ve Sorumluluğu	11
D. Hazırlık ile Birinci Sınıfta Velinin Yeri, Önemi ve Sorumluluğu.....	26
E. Okul ve Öğretmen Korkusu	30

2. BÖLÜM

İLKOKUL BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE BU ÖZELLİKLERİN İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ İLE İLİŞKİSİ

(Doç. Dr. İbrahim COŞKUN)

İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Öğrencileri Tanımanın Önemi	37
---	----

3. BÖLÜM

OKUMA

(Doç. Dr. Ömer YILAR)

A. Okuma Nedir?	53
B. Okuma Beceri ve Teknikleri.....	56
C. Etkili Okumayı Engellleyen Unsurlar	65
D. İyi Bir Okurun Nitelikleri.....	68
E. Okuma Alışkanlığı Kazandırma	70

4. BÖLÜM

YAZMA

(Dr. Öğr. Üyesi Rabia YILAR)

A. Yazma, Yazmanın Unsurları, Yazmanın Boyutları.....	75
B. Çocuklarda İlk Yazma Deneyimleri	76
C. Yazmaya Etki Eden Faktörler	79
D. Yazma Türleri.....	86
E. Yazma Becerisinin Öğretimi.....	97

5. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE OKUMA-YAZMA KÜLTÜRÜ

(Doç. Dr. Mesut BULUT)

A. Dünyada ve Türkiye'de Okuryazarlık.....	103
B. Dünyada ve Türkiye'de Okuma Kültürü	109

6. BÖLÜM

İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

(Prof. Dr. Celal DEMİR)

A. Sesten Başlama Yöntemi / Ses Yöntemi / Fonetik Yöntem.....	117
B. Harften Başlama Yöntemi / Alfabe Yöntemi.....	120
C. Heceden Başlama Yöntemi / Hece Yöntemi	123
D. Kelimedden Başlama Yöntemi / Kelime Yöntemi.....	125
E. Cümleden Başlama Yöntemi / Cümle Yöntemi	128
F. Öykü Yöntemi	132
G. Karma Yöntem / Serbest Yöntem	134

7. BÖLÜM**OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE İLKOKUMA VE
YAZMA ÖĞRETİMİ***(Prof. Dr. Eyüp AKMAN)*

A. Osmanlı Dönemi	137
B. Cumhuriyetten Sonra İlkokuma ve Yazma Öğretimi	149
Sonuç.....	154

8. BÖLÜM**SES ESASLI İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ***(Dr. Öğr. Üyesi Rabia YILAR)*

A. Uygulamada Dikkat Edilecek Hususlar.....	156
B. “Ses Esaslı İlk Okuma Yazma Öğretimi Yöntemi”nin Aşamaları	157

9. BÖLÜM**SERBEST OKUMA YAZMA DÖNEMİ***(Doç. Dr. Talat AYTAN)*

A. Serbest Okuma Yazma Dönemi ve Okuma Kültürü.....	176
B. Okuma Yazma Döneminde Okuma Kültürü Edinmede Öğretmenin Rolü	177
C. Serbest Okuma Yazma Döneminde Okuma Kültürü Edinmede Ailenin Katılımı	178
D. Serbest Okuma Yazma Döneminde Kelime Dağarcığını Geliştirme.....	179
E. Serbest Okuma Yazma Döneminde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma.....	182
F. Serbest Yazma	187
Ek 1: Kelime Tombalası	190
Ek 2: Kelime Ebeleme	190
Ek 3: Bulmaca	191

10. BÖLÜM

İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

(Doç. Dr. Ömer YILAR)

- A. İlkokuma Yazma Öğreten Öğretmenin Ölçme Ve Değerlendirmede Uyması
Gerekten Temel İlkeler 195
- B. 2019 Türkçe Programında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı 197
- C. 2019 Türkçe Programında 1. Sınıf Kazanımları 201

11. BÖLÜM

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ

(Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ)

- A. Birleştirilmiş Sınıf 205
- B. Birleştirilmiş Sınıf Uygulama Sebepleri 209
- C. Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Zorlukları ve Avantajları 211
- D. Dünyada Birleştirilmiş Sınıf Uygulamaları 221
- E. Birleştirilmiş Sınıflarda İlkokuma Yazma Öğretimi 221

12. BÖLÜM

TÜRKÇE'NİN YETERİNCE ETKİN VE GÜZEL KONUŞULMADIĞI YERLERDE İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ

(Doç. Dr. Ömer YILAR)

- A. Türkçe'nin Yeterince Etkin ve Güzel Konuşulmamasının Nedenleri 225
- B. Türkçe'nin Yeterince Etkin ve Güzel Konuşulmadığı Yerlerde
İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Yanlış Uygulamalar 227
- C. Türkçe'nin Yeterince Etkin ve Güzel Konuşulmadığı Yerlerde
İlkokuma ve Yazma Öğreten Öğretmenlere Düşen Görevler 229

13. BÖLÜM**İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNDE ARAÇ-GEREÇ VE MATERYAL KULLANIMI***(Dr. Öğr. Üyesi Alpay AKSİN)*

A. Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerinin İlkokuma ve Yazma Öğretimindeki Yeri ve Önemi	234
B. Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerinin Seçimi.....	236
C. İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Kullanılabilecek Öğretim Araç-Gereç ve Materyalleri.....	238

14. BÖLÜM**İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİNDE ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN DURUMU***(Doç. Dr. Özlem BAŞ)*

A. Bil Bakalım Ben Kimim?	261
B. Eyvah Okumayı Öğrendi!	263
C. Birinci Sınıfta Neler Yapabilirim?.....	273

15. BÖLÜM**İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ İÇİN ÖRNEK UYGULAMALAR VE ETKİNLİKLER***(Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN)*

A. İlkokuma Yazmaya Hazırlık Aşamasına Yönelik Etkinlikler	286
B. İlkokuma Yazmaya Başlama ve İlerleme Aşamasına Yönelik Etkinlikler.....	294
C. Okuryazarlığa Ulaşma Aşamasına Yönelik Etkinlikler	305

16. BÖLÜM

YETİŞKİNLERE OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ

(Doç. Dr. Metin ELKATMIŞ)

Giriş.....	321
A. Yetişkin Eğitimi.....	322
B. Türkiye’de Yetişkin Eğitiminin Tarihi Gelişimi	324
C. Yetişkinlerde Zekâ ve Öğrenme Durumu	326
D. Yetişkinin Çocuktan Farkı	329
E. Yetişkinlerde Öğrenme İlkeleri	329
F. Yetişkinler Okuma Yazma Öğretimi ve Temel Eğitim Programı (I. Kademe, 2018).....	333
KAYNAKÇA.....	345

1. BÖLÜM

İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ, AMACI VE BİRİNCİ SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Muhittin SAĞIRLI*

A. BİRİNCİ SINIF VE İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ

Genel olarak her çocuk doğuştan itibaren hızlı şekilde ve eş zamanlı olarak dinleme, anlamlı - anlamsız sesler çıkararak konuşma ve çevresini izleyip çeşitli tepkiler vererek görsel sunu-görsel okuma yapmaya başlar. Dinleme, konuşma ve görsel okuma - sunu doğuştan itibaren kendiliğinden, sistemsiz, programsız edinilen dil becerileridir. Bu süreç ve dönem informal, öğrenme ise gelişigüze'dir. Buradaki öğrenmede gözlem ve taklit etkilidir. Çocuk dili şeklinde ifade edebileceğimiz ve bu dönemde çocukların kullandığı dil çocukların; ihtiyaç, yaş, çevre, psikoloji ile sınırlı ve ilişkili, özellikle başlangıçta oldukça ilkel, kuralsız, yalın özellik taşır. Zamanla ve yaşantılarla dil becerilerinin önemi hız kazanarak artar, çocuklar daha etkin ve etkili dinler, izler ve daha anlaşılır konuşurlar. Bu dönemdeki kazanımlar ve nitelikleri her çocuğun aile ve yakın çevresine göre farklılık gösterir.

Birey, okul öncesine ait bütün bilgi, duygu ve düşünce evrenini dinleme ve görsel okuma yoluyla oluşturur, geliştirir demek mümkündür.

“Çocuklar dil öğrenme sürecine dinleme ile başlarlar. Dinleme; konuşma, okuma, yazma görsel okuma ve sunu gibi diğer öğrenme alanları ile becerilere temel oluşturur. Dinleme becerileri, öğrencilerin iletişim kurmasını, öğrenmesini ve zihinsel yapısını geliştirmesini kolaylaştırmaktadır. Çocuklar, hem öğ-

* İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

renmek hem de zihinsel yapılarını geliştirmek amacıyla dinleme becerilerini kullanırlar. Dinleyerek öğrenen öğrenciler, bu becerilerini bir öğrenme aracı olarak hayat boyu kullanırlar. Bu nedenle öğrencilerin dinleme becerileri erken yaşlarda geliştirilmelidir. Dinleme becerilerini geliştirmek amacıyla yapılacak bütün etkinlikler öğrenci merkezli olmalı, öğretmen gerekli rehberliği yapmalıdır” (MEB, 2009: 14).

Zaman içerisinde çocuk büyür, ilkokula başlar; çevresi genişler, ihtiyaçları, bilgileri, yaşantıları, kelime hazneleri zenginleşir ve bunlara bağlı olarak daha etkili şekilde anlatma gücü de gelişir. Özellikle Türkçe dersinin konu ve çeşitli etkinlikleri bu gelişmeyi hem bir sisteme bağlar hem de hızlandırır. Başlangıçta sistem-siz olan dil, okul ile programa, sisteme bağlanır ve artık bu süreç planlı programlı formal işleyen süreç haline gelir. Çocuk okulda duygu, düşüncelerini, tecrübe, ihtiyaçlarını, isteklerini daha tam, daha açık ve daha etkili anlatabilmek için kendine mal etmesi gereken kavramları gittikçe çoğaltarak kazandığı gibi, kelimeler arasındaki ince anlam farklarını ve her türlü ilişkileri de öğrenir.

Okul öncesi dönemde farklı nitelikte edinilen dinleme, konuşma, görsel okuma-görsel sunu dil becerilerinden yola çıkılarak okul, dili ve öğretimini bir sisteme bağlar. Program ve öğretmen marifeti ile diğer okuma ve yazma dil becerilerinin öğretimi başlar. Başlangıçtan itibaren plansız, kasıtsız bir şekilde edinilen; *dinleme, konuşma ve görsel sunu-görsel okuma* dil becerilerinden yola çıkılarak, formal süreçte planlı, programlı ve öğretmen marifetiyle edinilmeye başlanan *okuma, yazma* dil becerileri günümüz Türkçe dersi programının beş öğrenme alanını oluşturmaktadır.

Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade etme, bilgi edinme ve öğrenmelerinde dilin önemli bir yeri bulunmaktadır. Dil ve zihinsel becerilerin gelişimi, öğrencilerin olayları sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme ve çağdaşlaşma süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek gerekmektedir. Bu beceriler dilin öğrenme alanları olan dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu içinde birlikte ele alınmaktadır. Bunlar öğrenme sürecinde karşılıklı olarak birbirini etkilemekte ve tamamlamaktadır. Bu nedenle Türkçe öğretiminde dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanları bir bütün olarak ele alınmaktadır (MEB, 2009: 9).

Günümüzde Türkçe öğretimi sadece dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin geliştirilmesi de-